

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

چهل سال نقش آفرینی زنان در انقلاب اسلامی

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: مجیدی

احیای نقش و منزلت و هویت اسلامی ایرانی زنان و فراهم شدن زمینه های رشد فرهنگی، علمی، اجتماعی، سیاسی و مدیریتی بانوان از دستاوردهای انقلاب اسلامی است که البته در حصول آن سهم خود بانوان نیز اساسی و چشمگیر است. قانون اساسی جمهوری اسلامی که حاکم بر تمام قوانین و مقررات جاری کشور است، حمایت صریح خود را از شأن خانوادگی و اجتماعی زن ابراز کرده است که دلیل روشنی بر نگرش مثبت رهبران انقلاب اسلامی به خصوص نگرش مترقیانه فقهی و سیاسی امام راحل و تدوین کنندگان قانون اساسی به مسائل زنان است. می توان از خدمات متقابل زنان و انقلاب اسلامی سخن گفت. از طرفی سهم بانوان در پیروزی انقلاب اسلامی غیر قابل انکار است و در قانون اساسی نیز توجه به منزلت و حقوق زنان مورد توجه بوده است. در عرصه مشارکت سیاسی اعم از مشارکت در عرصه های مردمی و راهپیمایی ها و یا مشارکت در انتخابات سهم زنان همپای مردان قابل توجه بوده است. طی چهل سال گذشته گام های بلندی در زمینه سازی برای نقش آفرینی بیشتر زنان در عرصه های اجتماعی برداشته شده است. برابر آمار موجود پیشرفت های چشمگیر زنان در عرصه های علمی دانشگاهی و پذیرش بار مسئولیت در دستگاه های مختلف نظام درخور توجه است. هرچند باید اذعان کرد ظرفیت ها و توانمندی های زنان فرهیخته و توانمند در عرصه های مدیریتی و سیاسی بسیار بیش از وضع موجود است و انتظار می رود در دهه پنجم انقلاب اسلامی این وضع جبران شود.

□ مقدمه

از جمله دستاوردهای انقلاب اسلامی که البته خود نیز حاصل تلاش نقش آفرینان آن اعم از مردان و زنان انقلابی بوده است؛ احیای کرامت و منزلت زن مسلمان و فراهم شدن زمینه برای حضور همه جانبه زنان در عرصه های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است. هر چند در مقایسه با پیشرفت های علمی فرهنگی زنان و منزلت و تحکیم نقش های خانوادگی و حضور در مسئولیت های بزرگی در عرصه علم و بهداشت و درمان و اشتغال در بخش های مولد، هنوز سهم و جایگاه بانوان در هرم مدیریتی و سیاسی کشور، متناسب با انتظارات نیست؛ اما شک نیست که انقلاب اسلامی برای بانوان این سرزمین عرصه ای گسترده و والا برای نقش آفرینی همه جانبه زنان ایجاد کرد. البته زنان انقلابی خود در تحقق این امر نقش اصلی و تعیین کننده را داشته اند و نمی توان برای حصول این منزلت که البته با تلاش و همت زنان انقلابی حاصل شده، بر آنان منت گذاشت؛ اما روند چهل ساله نقش های سیاسی و اجتماعی زنان امیدآفرین و رو به جلو بوده و به موازات ایفای مسئولیت های خطیر، مطالبات و حق طلبی های بانوان در طلیعه پنجم انقلاب نیز فراروی نظام است تا روند شکوفای گذشته، آهنگی شتابان در رسیدن بانوان ایران زمین

به منزلت شایسته و بایسته آنان به خود گیرد. این نکته قابل ذکر است که رسانه های بیگانه به خصوص در چهلمین سال انقلاب اسلامی کوشیدند با سیاه نمایی و با چشم فروبستن بر همه محدودیت ها و تنگناها و سیاست های منحط رژیم دوران طاغوت در قبال زنان کارنامه جمهوری اسلامی در توجه به حقوق و منزلت زنان را سیاه نمایی کرده و نیمی از پیکره اجتماع مردم انقلابی را ناامید سازند. به طور مثال شبکه تلویزیونی ایران اینترنشنال در صدد طرح این اتهام به جمهوری اسلامی بر آمد که در مجموع ذهنیت حاکمان از چهل سال پیش تا کنون بر فرودستی زنان است.^۱ ...

از این جهت آگاهی بخشی و واکاوی مسیر چهل ساله گذشته و چشم اندازهای کلی در احیای منزلت زن مسلمان در ایران ضروری به نظر می رسد. این نوشتار به طور گذرا نگاهی دارد به حضور و ظهور نقش و منزلت سیاسی و اجتماعی بانوان در چهل ساله جمهوری اسلامی ایران.

□ پیشینه تحقیق

مسعود درودی در مقاله ای با عنوان نگرشی گفتمانی به مشارکت زنان در انقلاب اسلامی (با تأکید بر آرای حضرت امام خمینی (ره))^۲ با تمایز میان گفتمان مدرن و سنتی، گفتمان انقلاب اسلامی را در باره نقش زنان میانه این دو گفتمان ترسیم می کند. وی آورده است: هسته اولیه گفتمان انقلاب اسلامی را زنانی تشکیل می دادند که نه در چارچوب آموزه های گفتمان سنتی جای می گرفتند و نه قادر بودند در چارچوب الگوهای رفتاری گفتمان مدرنیزا سیون عمل کنند. این گروه با پایگاه های اجتماعی متفاوت دارای تحصیلات و آموزش های متنوعی بودند که از دانشگاه های خارجی یا داخلی فارغ التحصیل شده بودند. گرایش های اسلامی و مذهبی این گروه حکایت از شکل گیری نسل جدیدی از زنان داشت که در چارچوب هیچ یک از گفتمان های قبلی قرار نمی گرفتند و به تعبیر شریعتی در عالم برزخی زندگی می کردند. اما موفقیت گفتمان انقلاب اسلامی تنها به پوشش دادن این نسل جدید محدود نمی شد بلکه مهمتر از آن جذب بخش عمده ای از مخاطبین هر یک از دو گفتمان موجود در حوزه گفتمان خود بود. در واقع، گفتمان انقلاب اسلامی با برجسته کردن نقاط ضعف هر یک از گفتمان ها از یک سو و ارائه راه حل های مناسب از سوی دیگر آن دسته از مخاطبان گفتمان های سنتی و مدرنیزا سیون را که با آموزه های مطرح شده آنها انطباق و هماهنگی نداشتند دچار ریزش نموده و در صورت بندی گفتمانی خود جذب کرد. به باور درودی یکی از شرایط افزایش مشارکت سیاسی زنان در انقلاب اسلامی و پس از آن را باید در فراهم سازی فضای فعالیت در اجتماع برای زنان دانست. در قبل از انقلاب و به سبب ترویج آموزه های غربی در قالب گفتمان مدرنیته، فضای فعالیت برای زنان اگرچه به لحاظ اجتماعی و ساز و کارهای حکومتی تا حدودی گسترده بود، اما این فضا در تضاد با

^۱ - تهران / خبرگزاری صداوسیما / سیاسی ۱۳۹۷/۱۱/۰۸ کد خبر ۱۱۳۱۸۳۹۴

^۲ <http://www.imam-khomeini.ir/fa/n142418/>

آموزه‌های دینی و شخصی خانواده‌ی ایرانی قرار داشت. اما با پیروزی انقلاب اسلامی، فضای اجتماعی برای فعالیت زنان با انطباق بیشتری با مؤلفه‌های شرعی و خانوادگی ایرانی شکل گرفت. تحقیقات اجتماعی نشان داده است که در طی سالیان پس از انقلاب اسلامی، تعداد زنانی که به عضویت احزاب سیاسی درآمده‌اند افزایش داشته و حضور زنان در ارکان تصمیم‌گیری احزاب با رشدی نسبی مواجه بوده است. این امر نشان می‌دهد در گفتمان انقلاب اسلامی نسبت به دو گفتمان پیشین خود زنان به تدریج به جای «سیاست آراء» - به مثابه نازل ترین سطح مشارکت سیاسی - به سوی «سیاست حضور» حرکت می‌کنند که در آن منافع زنان در نهادهای نمایندگی باز نمایانده می‌شود؛ زیرا جنسیت، نشان می‌دهد که زنان انتخاب شده می‌بایست در هویت، شخصیت و تجربه‌ی زنان انتخاب کننده سهیم و همانند باشند.

محمدرضا حافظیان در پایان نامه خود با عنوان بررسی مشارکت سیاسی زنان در روند انقلاب اسلامی ایران به این سوال اصلی پاسخ داده که چه عواملی موجب مشارکت گسترده زنان در روند انقلاب اسلامی گردید. فرضیه اصلی پژوهش این است که مشارکت گسترده زنان در انقلاب اسلامی ایران ناشی از شکاف میان انتظارات زنان و امکانات نظام سیاسی بوده است. این فرضیه بدین معنی است که به خاطر پیدایش برخی جریان‌های اجتماعی در ایران پیش از انقلاب، به ویژه روند شبه‌نوسازی رژیم پهلوی، یک رشته خواسته‌ها و انتظارات از سیستم سیاسی پیدا شد. ولیکن ناتوانی و یا بی‌تمایلی نظام سیاسی برای پاسخ‌گویی به آن خواسته‌های زنان منجر به ایجاد وضعیت انقلابی و ورود و مشارکت زنان در روند انقلاب گردید. البته مسئله شکاف ارزشی و فرهنگی میان نظام سیاسی و زنان مسلمان ایرانی نیز مطرح شده است. مشارکت گسترده زنان در انقلاب اسلامی بر اثر احیای آموزه‌های انقلابی اسلام بوده است. دیگر آنکه مشارکت گسترده زنان در انقلاب اسلامی سیمای مستقلانه‌ای داشته است و نه صرفاً پیروی از مردان.^۱

لیلا برناک در پایان نامه بررسی مقایسه‌ای مشارکت سیاسی زنان ایران بعد از انقلاب (۱۳۵۷-۶۸ و ۸۴-۱۳۷۶) می‌نویسد مشارکت زنان در ایران از گذشته دور وجود داشته است اما مشارکت سیاسی زنان امری جدیدتر به نظر می‌رسد و مسئله‌ای است که تحقق آن با تأخیر همراه بوده است. مشارکت اخیر در دوره‌های مختلف تاریخ ایران همسو با تحولات و شرایط حاکم مسیر پرنوسانی را طی کرده است. بررسی این موضوع با هدف نشان دادن تحولات مربوط به وضعیت مشارکت سیاسی زنان پس از انقلاب صورت گرفته است. اطلاعات به‌دست آمده نشان می‌دهد که تا دوره قاجار مشارکت سیاسی بیشتر در اختیار زنان دربار و وابستگان آن بوده است و تنها از این زمان (نهضت تنباکو و انقلاب مشروطه) است که شاهد حضور دیگر زنان در عرصه مشارکت سیاسی هستیم. اگرچه در دوره پهلوی مشارکت سیاسی عمدتاً توسط زنان دربار، تحصیل کرده و غربزده صورت می‌گرفت اما دیگر زنان در سقوط رژیم پهلوی و پیروزی انقلاب اسلامی نقش موثری ایفا نمودند. با پیروزی انقلاب اسلامی زنان در زمینه مشارکت سیاسی یک تحول بزرگ را تجربه کرده و مقطعی متفاوت از قبل (افزایش مشارکت سیاسی) را شاهد بودند؛ البته افزایش مشارکت سیاسی در مقطع پس از انقلاب به یک میزان یا شکل نبوده و در دولت‌های مختلف متفاوت از هم

^۱ محمدحسین حافظیان بررسی مشارکت سیاسی زنان در روند انقلاب اسلامی ایران پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ۱۳۷۸

بوده است و این بحث مقایسه‌ای را امکان پذیر نموده است. در این مقطع می‌توان از دو دوره یاد کرد که شاید بیشترین تفاوت را در زمینه مشارکت سیاسی زنان از خود نشان داده‌اند. در سال‌های ۶۸-۱۳۵۷ با غلبه گفتمان سنت‌گرایی ایدئولوژیک و ساختار توده‌گرای مرتبط با آن (تثبیت فرایند انقلاب و وقوع جنگ تحمیلی)، مشارکت سیاسی زنان بیشتر شکل توده‌ای به خود گرفت. در مقابل در سال‌های ۸۴-۱۳۷۶ با حاکمیت گفتمان دموکراسی و جامعه مدنی سازوکارهایی اتخاذ گردید که بیشتر مستعد مشارکت زنان در سطح نخبگان بود. در کل به نظر می‌رسد؛ با تفاوت گفتمان‌های حاکم بر این دو دوره، شاهد تفاوت در میزان و ویژگی‌های مشارکت سیاسی زنان هستیم.^۱ با این حال همچنان که قاسمی‌راد نشان داده زنان بخش نیرومند و اثرگذاری بر تحولات سیاسی ایران مدرن بوده‌اند. هیچ نیروی سیاسی قادر نیست در عرصه عمومی کشور قدم علم کند، بدون اینکه امکان بسیج زنان را در نظم گفتاری خود تولید کند. هر الگوی گفتاری نیازمند صورتی خاص از بازنمایی زنان است. می‌توان از مشروطه به این سو، نقش زنان را در گفتار سیاسی ایرانیان از طریق الگوهای مختلف بازنمایی پی گرفت. الگوهای سیاسی بسیج زنان، بازنمای فضای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی هر دوره است. انقلاب اسلامی ایران نیز با تکیه بر الگوی گفتاری ویژه خود برای بازنمایی و بسیج سیاسی زنان شکل گرفت. پس از استقرار جمهوری اسلامی نیز، جناح‌های مختلف با تکیه بر الگوهای مختلف بازنمایی و گفتار بسیج‌کننده زنان ظهور پیدا کردند.^۲

□ نگاه امام به نقش زنان راهگشای تحول در نقش سیاسی زنان

یکی از اصول مسلم در آیین اسلام، حرمت و کرامت انسان است و در این زمینه، هیچ تفاوتی بین زن و مرد نیست. اسلام از همان ابتدا زنان را دارای حقوق اقتصادی، سیاسی، خانوادگی، قضایی، عبادی شناخته است و از دیدگاه اسلام، تفاوتی در حقیقت و ماهیت زن و مرد نیست. در آیات قرآنی نیز هرگاه از کمالات و ارزش‌های والای انسانی سخن به میان می‌آید، زنان را نیز همدوش مردان مطرح می‌کند. در این میان، اسلام سیاسی به منزله روایتی از اسلام که در صدد اثبات میان اسلام و ابعاد زندگی سیاسی است در دوره جدید با مسئله مشارکت سیاسی زنان به‌عنوان مطالبه فزاینده بانوان در صحنه‌های سیاسی، پاسخ‌های متفاوت داده است. با شناخت رویکردهای مختلف اسلام سیاسی و تجدد از جمله نوگرایی و سلفی‌گرایی می‌توان دو گونه رویکرد نسبت به مشارکت سیاسی زنان را در میان متفکران مسلمان معاصر شناسایی کرد؛ این رویکردها در دو روایت اسلام سیاسی شیعی و سنی است که در

^۱ لیلیا برناک بررسی مقایسه‌ای مشارکت سیاسی زنان ایران بعد از انقلاب (۱۳۵۷-۶۸) و ۸۴-۱۳۷۶ پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه یزد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی ۱۳۹۱

^۲ شبنم قاسمی راد بازنمایی اصولگرایانه زن در جمهوری اسلامی ایران کارشناسی ارشد علوم سیاسی گرایش اندیشه سیاسی اسلام دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی ۱۳۹۵ قابل دسترسی در :

مجموع در برگیرنده دو رویکرد متعارض پذیرش و به رسمیت شناختن نقش و مشارکت سیاسی زنان و نفی و انکار و بدعت دانستن آن در دو رویکرد نوع‌گرا و سلفی‌گرا نمود یافته است.

می‌توان گفت در این باره رویکرد اسلام شیعی نوگرا، سنتگرا و همگرا و نیز اسلام سنی نوگرا، سلفی‌گرا و همگرا در مجموع شش رویکرد در خصوص نسبت سنت و تجدد و نیز جایگاه زنان در این نسبت سنجی قابل مشاهده است. با این حال امام خمینی (ره) با عنوان احیاگر اسلام سیاسی در دهه های اخیر در جهان اسلام در میان متفکران شیعه روایتی نو از به رسمیت شناختن نقش و مشارکت سیاسی زنان ارائه کرده است که در نهادها و چارچوب‌های سیاسی جمهوری اسلامی ایران این روایت امکان تحقق و بروز عینی یافته است. از این رو پس از پیروزی انقلاب اسلامی، مسئله حضور زنان در عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی، بیش از پیش مطرح شد. گفتنی است نزد افکار عمومی و نیز افرادی که با آموزه های ناب اسلام بیگانه‌اند، زنان جایگاه ویژه و شایسته‌ای در عرصه های گوناگون جامعه ندارند.

بدین ترتیب، بر اساس برخی افکار نارسا و برداشتهای سطحی از فرهنگ دینی اسلام، نقش زنان به فعالیت‌های درون خانه محدود است و زنان نمی‌توانند از منزلت اجتماعی مطلوب برخوردار باشند. در این میان، بررسی دیدگاه‌های ناب معمار کبیر انقلاب درباره نقش و جایگاه زنان اهمیت زیادی دارد. به گونه ای که می‌توان ادعا کرد، پس از امامان معصوم علیهم السلام تاکنون در اندیشه و کلام هیچ یک از رهبران و مصلحان دینی و اجتماعی، بر شخصیت زن این مقدار که در اندیشه و کلام آن بزرگوار تکریم شده، تأکید نشده است.^۱

مطالعه روایت و رویکرد امام خمینی (ره) به نقش و جایگاه زنان در عرصه سیاست به خصوص مشارکت سیاسی آنان از یک سو و شناخت و درک این موضوع در نظر متفکران موثر و شاخص اهل سنت از سوی دیگر می‌تواند در مجموع، روایتی نسبتاً جامع، از رویکردهای مختلف اسلام سیاسی معاصر نسبت به "نقش و جایگاه زنان" ارائه دهد، علاوه بر این می‌تواند باعث درک وجوه افتراق و اشتراک روایت شیعی و سنی از این موضوع باشد. امام خمینی (ره) نقش و سهم زنان را در نهضت و پیروزی انقلاب اسلامی به عنوان یک اصل مسلم پذیرفته و بارها بر آن تأکید کرده است. این تأکید به صورت‌های مختلفی بیان شده است.

امام، زن را دارای توانایی‌ها و ویژگی‌های مثبت فراوانی می‌داند که اگر به خوبی شناسایی و به کار گرفته شود، تأثیر بسزایی در تحولات اجتماعی خواهد داشت. ایشان برای تبیین جایگاه ویژه زن از دیدگاه اسلام و آنچه انقلاب اسلامی در عصر حاضر برای وی به ارمغان آورده، بر شناخت پیشینه تاریخی وضعیت زنان تأکید داشت.

خلال سخنان امام (ره) در مورد حضور زنان در نهضت، می‌توان به روشنی دریافت که ایشان افزون بر حضور و نقش مستقیم زنان در انقلاب، به نقشی غیرمستقیم، ولی به مراتب مهم‌تر از نقش اول اشاره دارد. نقشی که بارها به بیان‌های گوناگون بر آن تأکید ورزیده است و این نقش، همان شورآفرینی حضور زنان در انقلاب بود که سبب تشجیع مردان برای حضور هر چه گسترده‌تر ایشان در صحنه‌های انقلاب می‌شد که امام با تعبیرهایی چون «زنان،

^۱ <http://pajuhesh.irc.ir/product/book/show.text/id/>

تشجيع کننده مردان»، «الهام گرفتن مردان از زنان»، «تعلیم گرفتن مردان ایران از زنان»، «عبرت گرفتن مردان از زنان»، «زنان، مشوق مردان»، «بانوان، اسباب جرئت و شجاعت مردان» و ... از آن حضور مؤثر و بی نظیر یاد می‌کرد^۱

□ نموده‌های نقش آفرینی زنان در عرصه‌های پیشرفت

- بازیابی هویت اصیل ایرانی اسلامی

به باور فرشته روح افزا عضو شورای فرهنگی اجتماعی زنان در شورای عالی انقلاب فرهنگی آنچه برای ما مهم است و مهم‌ترین دستاورد انقلاب در حوزه زنان می‌تواند باشد؛ هویت‌یابی زنان فارغ از جنسیت آنان است. زن امروز از زن بودن خودش ناراحت نیست. زن نقش تربیتی خود را پیدا می‌کند. اگر زن در جایگاه خودش باشد موجب ارتقای خود و خانواده‌اش خواهد شد. نتیجه آن؛ نخبگانی است که امروزه در عرصه‌های مختلف علمی؛ فرهنگی و بین‌المللی شاهد آن هستیم. این باید جزو مولفه‌ها و شاخص‌های مهم بحث ما در حوزه زنان باشد که بدون ارتقای زنان؛ ارتقای جامعه معنا ندارد. آنچه به زن ما نشان داد که تو هستی و جنس دست دوم نیستی و ابزار نیستی و فقط جنسیت تو مطرح نیست بلکه فکر و شعور و استعداد و هنر و توانمندی و تربیت کردنت و همسرداریت و نقش‌های اجتماعی تو اهمیت دارد. کم نیستند زنان فرهیخته و دانشمند ما که با حفظ حریم یک زن مسلمان معتقد توانسته‌اند نقش و جایگاه اجتماعی فرهنگی خود را در خانواده به منصفه ظهور برسانند و خود الگویی باشند که فرزندان و همسران فرهیخته و کاردان و متعهدی تربیت کنند. اما چه کسی اینها را به این مرحله می‌رساند جز مادر؟^۲

- همراهی با مردان در صحنه‌های ایثار

در اندیشه اسلامی جهاد بر زنان واجب نیست اما پشتیبانی از مردان در دفاع مقدس و حتی حضور مستقیم زنان باور به توانایی‌های نیمی از پیکره اجتماع در انقلاب را همانند حضور زنان در انقلاب زنده نگه داشت به نحوی که هفت هزار شهید و پنج هزار جانباز جمهوری اسلامی، زن هستند.^۳ گذشته از این مادران شهید بودند که با تربیت نسلی از حماسه‌سازان، انقلاب اسلامی را به جهانیان شناساندند. بر اساس آمار موجود به جز صدها هزار مادر شهید، شمار مادرانی که دو فرزند یا بیشتر را در انقلاب تقدیم کردند نیز قابل توجه است. تعداد مادران دو شهیدی: ۸۱۸۷ مادر، سه شهیدی: ۶۳۱ مادر، چهار شهیدی: ۸۲ مادر، پنج شهیدی: ۲۱ مادر، شش شهیدی: ۵ مادر، هفت شهیدی: ۲ مادر، هشت شهیدی: ۲ مادر، نه شهیدی: ۱ مادر.^۴

- حضور فعالانه در صحنه‌های علمی و اجتماعی

از دیگر شاخصه‌های انقلاب اسلامی در حوزه زنان، ارتقای سطح آگاهی، افزایش خودباوری و تقویت حس اعتماد به نفس و در نتیجه حضور مؤثر و مثبت اجتماعی در آنان است. این امر سبب شد تا زنان پس از انقلاب، در

^۱ <http://pajuhesh.irc.ir/product/book/show.text/id/۱۳۰۸/order/۲۸#book-footnot->

^۲ - فرشته روح افزا، نشست پژوهشی دستاوردهای جمهوری اسلامی در حوزه زنان در یک دهه گذشته اداره پژوهش خبری معاونت سیاسی صدا و سیما گروه:

ف

^۳ <http://www.irna.ir/fa/News/۸۳۱۱۰۳۹۸>

^۴ <http://www.iribnews.ir/fa/news/۲۰۶۲۷۸۳/>

ر

ه

ن

گ

ی

بخش‌های تخصصی و علمی نیز گام‌های بلندی بردارند. افزایش نرخ ۱۲۶ درصدی باسوادی میان زنان کشور و حضور ۲۰ برابری دختران در دانشگاه‌ها، رشد ۷ برابری کارکنان آموزشی زن در مراکز آموزش عالی دولتی و ثبت ۹۸۰ تشکل مردم نهاد زنان نشان از توجه جمهوری اسلامی به حضور زنان در عرصه‌های آموزشی، فرهنگی و اجتماعی نسبت به قبل از انقلاب دارد. فرصت حضور زنان متخصص در رشته‌های مختلف علوم پایه بالاخص در رشته‌های تخصصی پزشکی موجب استغناء جامعه زنان، از مراجعه به پزشک غیر هم‌جنس شده است و این خودکفایی پزشکی هدیه جمهوری اسلامی به زنان جامعه است.

در ۴۰ سال گذشته زنان متخصص در عرصه پزشکی ۵۰ برابر شده‌اند. دانش‌آموختگان دانشگاهی زن در آن سال‌ها ۶ درصد بودند اما امروز ۴۴ درصد زنان ما تحصیلات دانشگاهی دارند. زنان ما در این سال‌ها در ابعاد مختلف رشد کرده‌اند. حضور ۲۷۰۰ نفر از زنان به عنوان استادان حوزه علمیه نمونه این موفقیت است.^۱

پیش از انقلاب، سن امید به زندگی زنان و دختران ۵۰ سال و در حال حاضر به ۷۹ سال افزایش یافته است. در عرصه ورزش زنان نیز تحولی چشم‌گیر روی داده است " ما اکنون در ۳۸ رشته ورزشی مختص ورزشکاران زن داریم که با حجاب اسلامی شان بالاترین افتخارات را کسب می‌کنند. چهل سال پیش تعداد مربیان زن ۹ نفر و امروز ۳۵ هزار نفرند، ما اکنون ۱۶ هزار داور زن و ۳۰ ورزشگاه اختصاصی برای بانوان داریم. تعداد متخصصان بانوی ما در این ۴۰ سال ۵۰ برابر شده است، پیش از انقلاب تنها ۵۰ نویسنده زن و اکنون ۸ هزار نویسنده زن داریم. در دوران پهلوی تعداد خانه‌های فساد چندین برابر دانشگاه‌هایمان بود که آمار بسیار تاسف باری بود اما اکنون بسیاری از بانوان ما تحصیلات دانشگاهی دارند و در جامعه فعالیت‌های مفید می‌کنند. در سال‌های ابتدایی پیروزی انقلاب اسلامی کتاب‌هایی از خاطرات افرادی که در زندان‌های آن زمان بودند منتشر می‌شد و در آن کتاب‌ها نوشته شده بود که رژیم پهلوی بی‌دلیل بانوان را شکنجه‌های فجیعی می‌کرد.^۲

- حضور در عرصه‌های سیاسی و مدیریتی

طی سال‌های پس از انقلاب اسلامی زنان به لحاظ تحصیل، مهارت و دانش و بینش توانسته‌اند قابلیت‌ها و توانمندی‌های خود را در پرتو فرصت‌ها و بسترهای قانونی و اجتماعی که برایشان فراهم شده به فعلیت درآورند و به دلیل شایستگی‌هایشان مناصب مدیریتی را در سطوح مختلف کسب کنند. البته قطعاً این حد از پیشرفت در حضور زنان در عرصه‌های مدیریتی، گرچه قابل تقدیر است اما نه کافی و نه متناسب با ضرورت‌ها و توانمندی‌های زنان در جامعه کنونی است، بلکه نویدبخش حضور فعال‌تر و پویاتر زنان در ساختن فردایی بهتر و متعالی‌تر از امروز در راستای آرمان‌های نظام اسلامی است. به ویژه آن که هدف‌گذاری و تلاش دولت و مسئولان نیز بر ارتقای کمی (۳۰ درصدی) و کیفی جایگاه زنان و حضور موثرتر آنان در سطوح بالای مدیریتی کشور قرار گرفته است.^۳

^۱ خبرگزاری صدا و سیما / علمی و فرهنگی ۱۳۹۷/۱۱/۱۰ کد ۱۱۱۱:

^۲ خبرگزاری صدا و سیما / اجتماعی ۱۳۹۷/۱۱/۱۷ کد ۱۱۱۰:

^۳ فریفته هدایتی "نگاهی به جایگاه زنان در عرصه‌های مدیریتی" پژوهش اداره پژوهش‌های خبری معاونت سیاسی صدا و سیما ۱۳۹۷/۹/۱۷ کد RS-25599:

معصومه ابتکار در اولین برنامه از نشست‌های تخصصی "تجارب زیسته زنان مدیر"، با عنوان "مدیریت توسعه پایدار در دوران معاصر" گفت: ۴۰ درصد از کارمندان جمهوری اسلامی زن هستند این در حالی است که بسیاری از آنها از توانمندی علمی و تجربه کافی برخوردارند اما به آنها فرصتی داده نشده است. طی آمارهای یکسال گذشته، در سطح کلان مدیریتی شاهد رشد ۱۶,۵ درصدی مدیریت زنان بوده‌ایم که این آمار در استانداردهای یکسال گذشته، در ۶۰ درصدی مدیریت زنان همراه بوده است. برخورداری زنان از هوش عاطفی می‌تواند برای جامعه موجب تحول و جریان‌سازی باشد.^۱

همچنین نسبت نمایندگان زن مجلس شورای اسلامی از ۱,۲ درصد در دوره اول به ۵,۹ درصد در دوره دهم افزایش یافته است. در حال حاضر سه فرماندار زن، ۲۰ بخشدار و ۹ معاون فرماندار زن در کشور فعالیت دارند. قبل از انقلاب خانم‌های قاضی در کل ایران ۳۳ نفر بودند، الان بیش از ۱۰۰۰ نفر قاضی زن داریم. طبق سرشماری سال ۹۵، در مجموع تعداد زنان در میان قانونگذاران، مقامات عالی‌رتبه و مدیران و متخصصان به ۲۵۴۷۱۴۲ نفر رسیده است.

افزایش سهم زنان در پنجمین دوره شوراهای اسلامی روستا و دهیاری‌ها نسبت به دوره چهارم^۲

میزان رشد	سال ۹۳	سال ۹۶	
٪ ۵۰	۲۴۲۸	۳۵۴۷	زنان عضو شورای اسلامی روستا
٪ ۴۳	۲۱۶۷	۲۳۹۳	دهیار زن

^۱ معصومه ابتکار: ۴۰ درصد کارمندان «زن» هستند، ایسنا، ۹۷/۸/۲۶

^۲ حضور بیش از ۶۰۰۰ زن در شوراهای شهر و روستا، ایسنا، ۹۷/۲/۹ به نقل از هدایتی همان

سهم کنونی زنان از حضور در عرصه‌های مختلف علمی، فرهنگی، اقتصادی و اجرایی^۱

مدیران نشریات	۴۰ درصد
نشریات ویژه زنان	۲۵ مورد
اشتغال در بخش کشاورزی	۲۲ درصد
بخش صنعتی نساجی، پوشاک و صنایع دستی	۲۵ درصد
تعاونی‌های فعال	۱۱ درصد
سهم زنان از استخدام دولتی	۲۷,۲ درصد
سهم زنان از استخدام بخش خصوصی	۷۲ درصد
مدیران زن در شرکتهای دانش بنیان	۳۲۰ نفر
فعالیت زنان در تشکل‌های سیاسی و احزاب (سمت دبیرکلی زنان)	۱۷ تشکل
مشاور امور بانوان دستگاه‌های اجرایی	۸۱۷ نفر
معاون استاندار	۲ نفر
مدیران کل استانداری‌ها	۵۰ نفر
مدیران کل در دستگاه‌های اجرایی	۴۹ نفر
معاون مدیر کل در استانداری‌ها	۴۰ نفر
معاون مدیر کل در دستگاه‌های اجرایی	۲۱۵ نفر
فرماندار زن	۴ نفر
معاون فرماندار زن	۷ نفر
مشاور امور بانوان در فرمانداری‌ها	۲۲۰ نفر
بخشدار	۱۹

□ نتیجه گیری

مبارزات گسترده و پیگیری نقش موثر زنان از قیام ۱۵ خرداد تا پس از پیروزی انقلاب، حضور ملموس‌تر بانوان را از قشرها و طبقات مختلف اجتماعی به همراه داشت، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز با تأسی از قرآن و دین اسلام جایگاه والایی را به زنان اعطا کرده است. (اصول ۲۰ و ۲۱ قانون اساسی) به ویژه در مقدمه قانون اساسی جمهوری اسلامی در همان سال‌های ابتدایی پیروزی انقلاب تصریح شد: در ایجاد بنیادهای اجتماعی اسلامی، نیروهای انسانی که تاکنون در خدمت استعمار همه جانبه خارجی بودند، هویت اصلی و حقوق انسانی خود را باز می‌یابند و در این بازیابی، طبیعی است که زنان به دلیل ستم بیشتری که تاکنون از نظام طاغوتی متحمل شده‌اند، استیفای حقوق آنان بیشتر خواهد بود. بدین ترتیب در قانون اساسی جمهوری اسلامی که حاکم بر تمام قوانین و مقررات جاری کشور است، نه تنها هیچ تبعیضی در لفظ و معنا به دلیل جنسیت مقرر نشده و راه قانونی برای مشارکت زنان در تمامی صحنه‌ها فراهم شده است، بلکه حمایت صریح خود را از شأن خانوادگی و اجتماعی زن ابراز کرده است که دلیل روشنی بر نگرش مثبت رهبران انقلاب اسلامی به خصوص نگرش مترقیانه فقهی و سیاسی امام

^۱ زنان و شوراهای اسلامی شهر و روستا؛ راهی که رفته اند، نگاهی که دارند، ایرنا، ۹۶/۱/۲۵

راحل و تدوین کنندگان قانون اساسی به مسائل زنان است. می توان از خدمات متقابل زنان و انقلاب اسلامی سخن گفت از طرفی سهم بانوان در پیروزی انقلاب اسلامی غیر قابل انکار است و در قانون اساسی نیز توجه به منزلت و حقوق زنان مورد توجه بوده است. در عرصه مشارکت سیاسی اعم از مشارکت در عرصه های توده ای و راهپیمایی ها و یا مشارکت در انتخابات سهم زنان همپای مردان قابل توجه بوده است. طی چهل سال گذشته گام های بلندی در زمینه سازی برای نقش آفرینی بیشتر زنان در عرصه های اجتماعی برداشته شده است. پیشرفت های چشمگیر زنان در عرصه های علمی دانشگاهی و پذیرش بار مسئولیت در دستگاه های مختلف نظام برابر آمار موجود درخور توجه است. هرچند باید اذعان کرد ظرفیت ها و توانمندی های زنان فرهیخته و توانمند در عرصه های مدیریتی و سیاسی بسیار بیش از وضع موجود است و انتظار می رود در دهه پنجم انقلاب اسلامی این وضع جبران شود. در هر حال آنچه مسلم است منزلت و جایگاه زنان در کشور برای حکومتی دینی و اسلامی که تنها نظام مردم سالار دینی را در جهان نمایندگی می کند در زمینه سازی برای رشد بانوان موجب شگفتی بسیاری از کسانی می شود که قضاوت خود را بر اساس سیاه نمایی رسانه های مخالف معاند جمهوری اسلامی شکل داده اند. مسلما معرفی این قابلیت ها و توانایی ها که خود حاصل مجاهدت بانوان است به تقویت روح امید در بانوان ایران زمین کمک می کند.

